

УДК 377.14(436)

Надія Креденець

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ВІТЧИЗНЯНИХ І ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДОСЛІДНИКІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ “СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО” У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

Наукова спільнота в числі головних пріоритетів освітніх реформ і суспільних змін виокремила соціальне партнерство у професійній підготовці майбутнього фахівця. Адже впродовж останніх десятиліть вчені не раз робили спробу синтезувати й обґрунтовувати роль і місце соціального діалогу в розвитку професійної освіти, визначення складу сторін соціального партнерства, їхніх прав, обов’язків та інших умов участі соціальних партнерів у професійній освіті. Через свою багатоплановість і багатоаспектність, а також діалектичну суперечливість партнерство в освіті зумовлює чимало гострих дискусій. Це закономірно, адже у сфері освіти перехрещуються інтереси всіх її учасників: держави, місцевих органів влади та самоврядування, навчальних закладів, науково-педагогічних кадрів, підприємств-працедавців, студентів, профспілкових і громадських організацій, які мають різні завдання і цілі.

Міжнародний досвід становлення і впровадження соціального партнерства у професійної освіти свідчить, що наукове обґрунтування з урахуванням сучасних і перспективних суспільних потреб, їх впровадження, а також науково-методичний супровід цього процесу потребує здійснення комплексних філософських, соціологічних, економічних, психолого-педагогічних досліджень, у тому числі порівняльно-педагогічного спрямування.

У наукових працях вітчизняних і зарубіжних дослідників відображені різні аспекти соціального партнерства у системі професійної освіти європейських країн: Н. Абашкіна (дуальна система навчання в Німеччині); Л. Загорулько, Г. Андрощук, А. Андрощук, Л. Антонюк, К. Корсак (організація системи освіти в Австрії); Н. Ничкало, Л. Пуховська (неперервна професійна освіта зарубіжних країн); О. Локшина (структурна організація профільної школи в Австрії); Г. Федотова (соціальне партнерство у професійній освіті Німеччини). Теоретичні та науково-практичні розробки у сфері системної організації професійної освіти на основі методологічного принципу дуальності є у працях німецьких та австрійських дослідників: М. Бетге (ступені професійної освіти в Німеччині на початку ХХІ ст.), У. Гіпах-Шнайдер, М. Краузе, К. Воль (професійна освіта в Німеччині); О. Ахс (система освіти в Австрії). Проте необхідно зазначити, що досі не здійснювалося педагогічне дослідження, в якому б цілі-

сно розглядався аналіз сучасних ідей і підходів вітчизняних і європейських дослідників щодо соціального партнерства у професійній системі освіти.

Мета статті – вивчити та проаналізувати сучасні ідеї і підходи вітчизняних і європейських дослідників щодо соціального партнерства у професійній системі освіти. Беручи до уваги актуальність дослідження та сформульовану мету статті, основними завданнями цієї роботи вважаємо: дослідити сучасні міжнародні ідеї та підходи до визначення понять “соціальне партнерство” і “соціальний діалог” у пошуках вітчизняних і європейських науковців; визначити сутність досліджуваного явища; сформулювати напрями для подальших досліджень щодо становлення і розвитку соціального партнерства у світовому освітньому просторі.

Так, у праці “Професійна освіта в Німеччині” наукові співробітники Федерального інституту професійної освіти (BIBB) (У. Гіпах-Шнайдер, М. Краузе, К. Воль) обґрунтовують чотири рівні соціального партнерства: *національний, регіональний, секторальний та рівень підприємства*. Так, національний рівень реалізовує такі ключові завдання: участь соціальних партнерів у розробленні професійних стандартів і надання рекомендацій в усіх галузях та аспектах професійної освіти. До регіонального рівня вчені відносять земельний рівень – надає рекомендації в усіх галузях професійної освіти стосовно співпраці школи і підприємства); рівень відповідальних служб – проведення консультацій, контроль за складанням іспитів на підприємстві, надання (присвоєння) кваліфікацій. Секторальний рівень передбачає проведення переговорів між усіма зацікавленими соціальними партнерами з метою надання місць для навчання, проведення тарифних переговорів щодо покращення навчання, а рівень підприємства полягає у плануванні та проведенні навчання на підприємстві [8, с. 21].

Роботодавці (ключові соціальні партнери) відіграють важливу роль у системі професійної освіти, оскільки беруть активну участь в: удосконаленні нормативно-правової бази, що регламентує розвиток професійної освіти; розробці професійних і освітніх стандартів; управлінні навчальним закладом; створенні умов для організації виробничого навчання і практики учнів, стажування викладачів і майстрів виробничого навчання з метою оволодіння сучасними виробничими технологіями; створенні механізму зовнішнього оцінювання якості підготовки випускників; удосконаленні матеріально-технічної бази тощо [7].

Система соціального партнерства в Австрії характеризується скоординованим представництвом між роботодавцями – об’єднаннями за інтересами. Визначають чотири найбільші об’єднання за інтересами: Палата економіки Австрії (Wirtschaftskammer Österreich (WKÖ)), Сільськогосподар-

ська палата Австрії (Landwirtschaftskammer Österreich (LK), Федеральна палата зайнятості (Bundesarbeitskammer (BAK), Австрійська федерація професійних спілок (Österreichischer Gewerkschaftsbund (ÖGB) [9].

Так, при підтримці центру CEDEFOP – European Centre for the Development of Vocational Training (Європейський центр розвитку професійної освіти), основним завданням якого є розповсюдження інформації про сучасний стан і перспективи розвитку професійної освіти в країнах-членах Європейського Союзу, в тому числі статистичних даних, матеріалів порівняльних досліджень, нормативних і регулятивних документів Ради Європи та Європейської Комісії, науковий співробітник індустріально-економічного інституту (Industriewissenschaftliches Institut) М. Гьортнагл (M. Hörtnagl) у праці “Фінансування професійної освіти і навчання в Австрії”, яка є доповненням до монографії “Система професійної освіти і навчання в Австрії”, зазначає, що ключовими характерними рисами професійної освіти Австрії є: дуальність практичного і теоретичного навчання, тісна співпраця між роботодавцями – об’єднаннями за інтересами і державними органами влади, органами самоврядування, професійними спілками, навчальними закладами, студентами, викладачами й іншими зацікавленими сторонами. Асоціації роботодавців та профспілки найбільш активно беруть участь у плануванні й управлінні професійної освіти, а держава, обов’язки якої законодавчо розмежовані між федеральним урядом і землями, легітимізує рішення, прийняті на основі домовленостей соціальних партнерів. Спільні домовленості соціальних партнерів реалізують парадигму професійної освіти впродовж усього життя [9].

Для нашого дослідження важливими є теоретичні надбання російських учених щодо соціального партнерства у професійній освіті, що накопичувалися в нових історичних умовах. Наприкінці XX – на початку XXI ст. явище соціального партнерства у професійній освіті стало предметом всебічного наукового дослідження і широких дискусій серед визнаних авторитетів педагогічної науки та представників нової генерації російських дослідників. Так, понятійно-термінологічний апарат проблеми розглядається в роботах І. Модель та Б. Модель, де партнерство розуміється як баланс інтересів, що досягається завдяки соціальній взаємодії на основі компромісу та консенсусу. У дослідженні В. Байденка “Формування соціального діалогу і партнерських зв’язків освіти, органів управління і саморозвитку, професійних об’єднань і підприємств” (Дослідницький центр проблем якості підготовки спеціалістів) соціальне партнерство розглядається як творча взаємодія навчальних закладів із роботодавцями, службою зайнятості, органами державної та місцевої влади, громадськими організаціями з метою комплексного розв’язання ключових завдань: створення соціальними партнерами національних

систем і рамок кваліфікацій, які повинні гарантувати якість освіти, мобільність фахівців, доступ до різних освітніх програм; створення соціальними партнерами нового покоління державних стандартів професійної освіти тощо. Роль і функції, правова база й організаційні форми соціального партнерства, а також підвищення якості професійної освіти, її стандартизація, що є сферою функціонування соціального партнерства в європейській та російській системах освіти, розкриваються у дослідженнях О. Олейнікової (директор центру вивчення проблем професійної освіти) і А. Муравйової (провідний експерт центру вивчення проблем професійної освіти).

Так, О. Олейнікова зазначає, що соціальне партнерство в проєкті РФ “Довгострокова стратегія реформи системи освіти (2004–2015 рр.)” розглядається як взаємодія освітніх об’єднань для налагодження співпраці на міністерському, регіональному, локальному та міжнародному рівнях і як механізм розвитку й адекватного функціонування освітньої системи.

Науковець обґрунтовує основні завдання соціального партнерства *на рівні закладів та установ професійної освіти*: – створення інститутів суспільного і державного контролю фінансово-господарської діяльності адміністрації (опікунських, наглядових рад та інших форм державно-громадського управління освітою) як обов’язкової умови переходу на модель економічної самостійності освітніх установ; організація виробничого навчання учнів на реальних робочих місцях, стажування на підприємствах викладачів і майстрів виробничого навчання, співпраця у здійсненні експертизи навчально-програмної документації, оцінці якості навчання, працевлаштуванні випускників; *на регіональному рівні*: участь роботодавців у визначенні рейтингів навчальних закладів, створення координаційних рад для налагодження інтеграційної взаємодії підприємств із профільними навчальними закладами, обґрунтування комплексного прогнозу середньо- і довготермінових територіальних і галузевих потреб ринку праці з урахуванням пріоритетів соціально-економічного розвитку, демографічної ситуації та міграційних процесів; спільне прогнозування на цій основі обсягів і профілів підготовки робітників і фахівців, затвердження планів набору в заклади професійної освіти, формування переліку професій; контроль та оцінювання навчальних програм; контроль за їх якісною реалізацією; забезпечення зворотного зв’язку з підприємствами та проведення постійного моніторингу якості навчання тощо; *на загальнодержавному рівні*: – реалізація базових інституційних умов для максимального використання потенціалу співпраці системи освіти, роботодавців і влади, зокрема залучення роботодавців до формування вимог до якості підготовки випускників, створення, затвердження і введення в дію державних освітніх стандартів професійної освіти, створення і вдосконалення механізмів форму-

вання соціального замовлення в системі професійної освіти, а також розроблення механізмів інвестування у професійну освіту [6, с. 57–63].

Наукова спільнота сформулила широкий спектр різних підходів до тлумачення явища “соціальне партнерство”, які відображають різне бачення його сутності й функціонування у певній системі освіти. У кінці 90-х років XX ст. на тлі реформування професійної та вищої освіти в Україні “соціальне партнерство” стало предметом активної професійної та громадської дискусії.

Перша у вітчизняній літературі довідниково-аналітична праця – “Енциклопедія освіти” (2008 р.), у якій висвітлено проблеми теорії, історії та практики української освіти, походження понятійно-термінологічних основ педагогічної і психологічної наук; сучасні освітні парадигми та концепції; системи навчання і виховання у навчальних закладах різних типів, розвиток зарубіжних освітніх систем; персоніфіковану інформацію про педагогів і громадських діячів, що сприяли розвитку освіти в Україні; інформацію про суміжні галузі науки, які мають вагоме значення для розвитку сучасної освіти; визначено сутність “соціального партнерства” як системи колективно-договірної регулювання соціально-трудових відносин між соціальними суб’єктами шляхом розроблення й реалізації спільних соціально-трудових договорів, програм чи угод на визначені терміни; висвітлено проблеми соціально-трудових відносин, що забезпечують оптимальний баланс і реалізацію основних інтересів різних соціальних груп; інститутів і механізмів погодження інтересів учасників виробничого процесу: працівників і роботодавців [2].

Н. Ничкало зазначає, що соціальне партнерство – це засіб вирішення суперечностей між приватним і державним секторами як механізм розвитку й адекватного функціонування освітньої системи [4].

Вчена виокремлює такі загальні чинники функціонування освітньої системи у контексті становлення соціального партнерства та його законодавчого закріплення: врахування світових тенденцій у неперервній професійній освіті, у науково-технологічному розвитку різних галузей; підготовка нової генерації педагогічного персоналу (викладачів загальноосвітніх і спеціальних дисциплін, майстрів виробничого навчання) і водночас піднесення рівня освіченості, педагогічної майстерності, соціальної захищеності; наукове обґрунтування змісту професійної освіти, її стандартів, гнучке їх оновлення; забезпечення високоефективної управлінської діяльності на всіх рівнях – загальнодержавному, регіональному та на рівні кожного навчального закладу; забезпечення випереджувального розвитку наукових досліджень із проблем теорії та методики професійної освіти та впровадження їх результатів у практику [5].

Певним вкладом у розробку теоретико-методичних засад соціального партнерства в Україні є монографічне дослідження наукового колективу авторів

НАПН України “Напрями реформування системи професійно-технічної освіти в умовах європейської інтеграції (досвід, аналіз, прогнози)” (2008 р.). У монографії виокремлюються механізми для заохочення роботодавців до соціального діалогу як рушійної сили економічних, соціальних та освітніх реформ із Державною системою ПТО: державні субсидії роботодавцям, які створюють додаткові навчальні місця для виробничого навчання та навчання на робочому місці; створення в рамках колективних договорів навчальних фондів, активи яких формуються з податку на фонд заробітної плати або за рахунок державних дотацій; надання позик для організації курсів перенавчання та перепідготовки працівників із метою подолання дефіциту кваліфікованих кадрів, необхідних для розвитку високотехнологічної промисловості; державні дотації на навчання на робочому місці; податкові пільги підприємствам тощо [3].

Реалізація цих завдань потребує прийняття Державної концепції розвитку професійно-технічної освіти (професійної освіти і підготовки) в Україні до 2020 р. з урахуванням прогресивних ідей кращих зразків зарубіжного досвіду в підготовці виробничого персоналу та перспектив соціально-економічного розвитку нашої держави [1].

Вивчивши та проаналізувавши сучасні ідеї вітчизняних і європейських дослідників щодо розвитку соціального партнерства у професійній системі освіти, доцільним вважаємо використання німецького й австрійського досвіду становлення соціального партнерства у сфері професійної освіти України, а саме: механізм співпраці (соціального партнерства) з професійними навчальними закладами, суб'єктами й інститутами ринку праці, державними і місцевими органами влади і суспільними організаціями; участь соціальних партнерів у розробленні професійних стандартів і надання рекомендацій в усіх галузях та аспектах професійної освіти; стажування викладачів і майстрів виробничого навчання з метою оволодіння сучасними виробничими технологіями; прийняття відповідних законів, що регламентують діяльність навчальних закладів і замовників кадрів.

Перспективою подальших досліджень є вивчення досвіду розробки і впровадження стандартів професійної освіти в Німеччині та Австрії, що є сферою функціонування соціального партнерства.

1. Біла книга національної освіти України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <<http://www.novi.org.ua/projects/artek/2nd/APN.pdf>>
2. Енциклопедія освіти: Юрінком Інтер. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.yurinkom.com/ua/panoram_of_week/?id=1785>
3. Напрями реформування системи професійно-технічної освіти в умовах європейської інтеграції (досвід, аналіз, прогнози) : колективна монографія / Авторський колектив: Аніщенко В. М., Закатнов Д. О., Здіорук С. І., Клепо С. Ф., Радкевич В. О.,

- Савченко В. А., Савченко І. М., Скульська В. Є., Стариков І. М., Юрженко В. В. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <<http://www.ipto.kiev.ua/files/pdf/16.pdf>>
4. Ничкало Н. Г. Неперервний професійний освіті — педагогічні кадри нової генерації. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <<http://www.uira.kharkov.ua/sbornik/sbornik10.html>>
 5. Ничкало Н. Г. Професійне навчання на виробництві як складова системи неперервної освіти. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <<http://www.ipto.kiev.ua/files/Збірник наукових праць-ПННВ/2-2.pdf>>
 6. Олейникова О. Н. Социальное партнерство в профессиональном образовании / О. Н. Олейникова. — М., 2005. — 82 с.
 7. Радкевич В. Принципи модернізації професійно-технічної освіти. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ipto.kiev.ua/modernizaciya/2011_1_1.pdf>
 8. Hippach-Schneider U., Krause M., Woll C. Berufsbildung in Deutschland. Kurzbeschreibung. Im Auftrag von CEDEFOP — Europäisches Zentrum für die Förderung der Berufsbildung. — Luxemburg : Amt für amtliche Veröffentlichungen der Europäischen Gemeinschaften, 2007. — 89 s.
 9. Hörtnagl M. Finanzierung der Berufsbildung in Österreich. Finanzierungsporträt. Im Auftrag von CEDEFOP. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/5088_de.pdf>

Стаття надійшла до редакції 08.02.2012

Н. Креденец

Современные подходы отечественных и европейских исследователей к определению понятия “социальное партнерство” в профессиональном образовании

Рассматриваются фундаментальные идеи социального партнерства в профессиональном образовании. Обосновываются основные задачи социального партнерства на региональном и общегосударственном уровнях и на уровне учреждений профессионального образования.

Ключевые слова: социальное партнерство, социальный диалог, дуальность практического и теоретического обучения, непрерывное профессиональное образование.

N. Krednets

Modern Approaches of Native and European Researchers to the Definition of the Notion of “Social Partnership” in Professional Education

The author considers fundamental ideas of social partnership in professional education. The author substantiates the main tasks of social partnership at the regional and national levels and at the level of professional education.

Key words: social partnership, social dialogue, the duality of practical and theoretical training, continuing professional education.

Рецензент — доктор педагогічних наук, професор Г. П. Васянович